

Material ćwiczeniowy zawiera informacje prawnie chronione do momentu rozpoczęcia diagnozy.

Material ćwiczeniowy chroniony jest prawem autorskim. Materiału nie należy powielać ani udostępniać w żadnej formie (w tym umieszczać na stronach internetowych szkoły) poza wykorzystaniem jako ćwiczeniowego/diagnostycznego w szkole.

WPISUJE ZDAJĄCY

KOD

--	--	--

PESEL

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

OKRĘGOWA KOMISJA
EGZAMINACYJNA W POZNANIU

MATERIAŁ ĆWICZENIOWY Z CHEMII

POZIOM ROZSZERZONY

STYCZEŃ 2017

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 28 stron (zadania 1. – 31.). Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Rozwiązania i odpowiedzi zapisz w miejscu na to przeznaczonym przy każdym zadaniu.
3. W rozwiązaniach zadań rachunkowych przedstaw tok rozumowania prowadzący do ostatecznego wyniku oraz pamiętaj o jednostkach.
4. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
5. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
6. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie będą oceniane.
7. W czasie trwania egzaminu możesz korzystać z *Wybranych wzorów i stałych fizykochemicznych na egzamin maturalny z biologii, chemii i fizyki*, linijki oraz kalkulatora prostego.

**Czas pracy:
180 minut**

**Liczba punktów
do uzyskania: 60**

Zadanie 1.

Pierwiastek X tworzy cztery tlenki o różnym charakterze chemicznym. Jeden z nich wykazuje słabe właściwości amfoteryczne. Przejawiają się one w zdolności do reagowania zarówno z kwasami, jak i (w pewnych warunkach) z zasadami. Sole pierwiastka X, w których występuje on na stopniu utlenienia identycznym, jak w amfoterycznym tlenku są bardzo nietrwałe i szybko ulegają rozkładowi zwłaszcza w podwyższonej temperaturze. Dlatego też w reakcji między gorącym kwasem solnym i amfoterycznym tlenkiem pierwiastka X wydziela się chlor oraz powstaje sól pierwiastka X o wartościowości równej II i woda, natomiast w reakcji między kwasem siarkowym(VI) i amfoterycznym tlenkiem, oprócz soli pierwiastka X o wartościowości równej II i wody powstaje tlen. Sól potasowa, w której pierwiastek X przyjmuje stopień utlenienia równy VII jest w środowisku kwasowym silnym utleniaczem.

Na podstawie: A. Bielański, *Podstawy chemii nieorganicznej*, Warszawa 2010.

Zadanie 1.1. (0–1)

Uzupełnij poniższą tabelę. Wpisz nazwę pierwiastka X, wzór sumaryczny tlenku pierwiastka X o charakterze amfoterycznym, wartość pobocznej liczby kwantowej określającą orbital atomowy, na którym znajdują się niesparowane elektrony z powłoki walencyjnej oraz konfigurację elektronową rdzenia atomowego pierwiastka X.

Nazwa pierwiastka	Wzór sumaryczny tlenku	Poboczna liczba kwantowa, l	Konfiguracja elektronowa rdzenia atomowego

Zadanie 1.2. (0–1)

Napisz w formie cząsteczkowej równania reakcji amfoterycznego tlenku pierwiastka X z kwasem solnym oraz kwasem siarkowym(VI), opisanych w informacji wprowadzającej do zadania.

Równanie reakcji z kwasem solnym:

.....

Równanie reakcji z kwasem siarkowym(VI):

.....

Zadanie 2. (0–1)

Chemia jądrowa zajmuje się reakcjami, które obejmują zmiany w jądrach atomowych. Kiedy jądro atomowe emituje cząstkę α (jądro izotopu helu ${}^4_2\text{He}$), ładunek tego jądra zmniejsza się o dwie jednostki; dany pierwiastek ulega więc przemianie w pierwiastek o liczbie atomowej mniejszej o 2 (położony o dwie kolumny w lewo w tablicy układu okresowego). Jego liczba masowa zmniejsza się o 4.

Przemianę atomów trwałych w atomy promieniotwórcze można spowodować przez bombardowanie cząstkami poruszającymi się z dużymi prędkościami. W pierwszych pracach tymi cząstkami były cząstki α z ${}^{214}_{83}\text{Bi}$ (zwanego radem C).

Pierwszą reakcję jądrową wywołaną w laboratorium była reakcja między cząstkami α (${}^4_2\text{He}$) i azotem ${}^{14}_7\text{N}$, przeprowadzona w 1919 r. przez Rutherforda i współpracowników z Cavendish Laboratory w Cambridge.

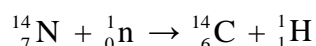
Na podstawie: L. Pauling, P. Pauling, *Chemia*, Warszawa 1983.

Oceń, czy podane poniżej informacje są prawdziwe. Zaznacz P, jeśli informacja jest prawdziwa, albo F – jeśli jest fałszywa.

1.	Podczas naturalnej przemiany izotopu ${}^{214}_{83}\text{Bi}$ oprócz cząstek α powstaje izotop złota ${}^{197}_{79}\text{Au}$.	P	F
2.	W czasie bombardowania azotu ${}^{14}_7\text{N}$ cząstkami α (${}^4_2\text{He}$) przebiega reakcja podczas której powstają dwa nowe jądra atomowe: jądro ${}^{17}_8\text{O}$ i proton ${}^1_1\text{H}$.	P	F
3.	Cząstki α (${}^4_2\text{He}$) z radonu reagują z izotopem berylu, ${}^9_4\text{Be}$, dając neutron oraz izotop węgla ${}^{12}_6\text{C}$.	P	F

Zadanie 3. (0–1)

Nuklidy promieniotwórcze największe zastosowanie będą w dalszym ciągu znajdowały jako wskaźniki w biologii i medycynie. Związek organiczny, zawierający nuklid promieniotwórczy, można śledzić w całym ciele. Specjalnie przydatny do tych celów jest izotop węgla, ${}^{14}_6\text{C}$. Izotop ten ma okres półtrwania (okres po upływie którego połowa jąder danego pierwiastka ulega rozpadowi) około 5000 lat. Ulega on powolnemu rozpadowi, emitując promieniowanie β , a ilość tego izotopu, znajdującego się w próbce, można śledzić mierząc aktywność promieniowania β . Duże ilości ${}^{14}_6\text{C}$ można łatwo otrzymać w reaktorze jądrowym przez działanie powolnych neutronów na azot:

Proces ten można przeprowadzić wlewając do reaktora jądrowego roztwór azotanu(V) amonu, gdzie działają na niego neutrony. Próbki promieniotwórczego węgla wykazują bardzo silną radioaktywność, zawierają bowiem aż 5% masowych promieniotwórczego izotopu.

Na podstawie: L. Pauling, P. Pauling, *Chemia*, Warszawa 1983.

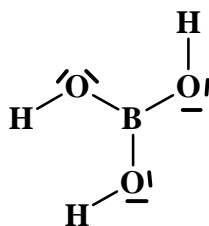
Zaznacz poprawne dokończenie zdania.

Masa początkowa próbki promieniotwórczego izotopu węgla ^{14}C wynosi 1,6 mg. Masa próbki jaka pozostanie po upływie 15000 lat to

- A. 0,00152 g   B. 1530 μg C. 0,53 mg   D. 200 μg

Zadanie 4. (0–1)

Kwas ortoborowy, H_3BO_3 lub $\text{B}(\text{OH})_3$, to biała substancja, która topi się w temperaturze 171 °C. Jest toksyczny dla bakterii i wielu owadów; przez długi czas był stosowany jako łagodny antyseptyk i pestycyd. Poniżej przedstawiono wzór elektronowy cząsteczki kwasu ortoborowego.

Na podstawie: L. Jones, P. Atkins, *Chemia ogólna, Cząsteczki, materia, reakcje*, Warszawa 2012.

Uzupełnij zdanie opisujące budowę i właściwości kwasu ortoborowego. Wybierz i zaznacz jedno właściwe określenie spośród podanych w każdym nawiasie.

W cząsteczce kwasu ortoborowego H_3BO_3 atom boru ma (kompletny / niekompletny) oktet elektronowy i może działać jak (kwas Lewisa / zasada Lewisa) tworząc wiązanie przez (przyjęcie / oddanie) wolnej pary elektronowej (od cząsteczki H_2O / cząsteczce H_2O) działającej jak (kwas Lewisa / zasada Lewisa).

Zadanie 5. (0–1)

Uzupełnij poniższą tabelę – wpisz liczbę wolnych par elektronowych oraz liczbę wiązań σ i π w drobinach (cząsteczkach lub jonach) N_2 , PCl_3 i BO_3^{3-} .

Wzór drobin	Liczba		
	wolnych par elektronowych	wiązań σ	wiązań π
N_2			
PCl_3			
BO_3^{3-}			

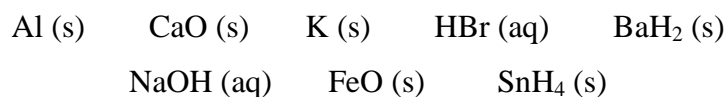
Zadanie 6.

Zasady można otrzymać w reakcjach:

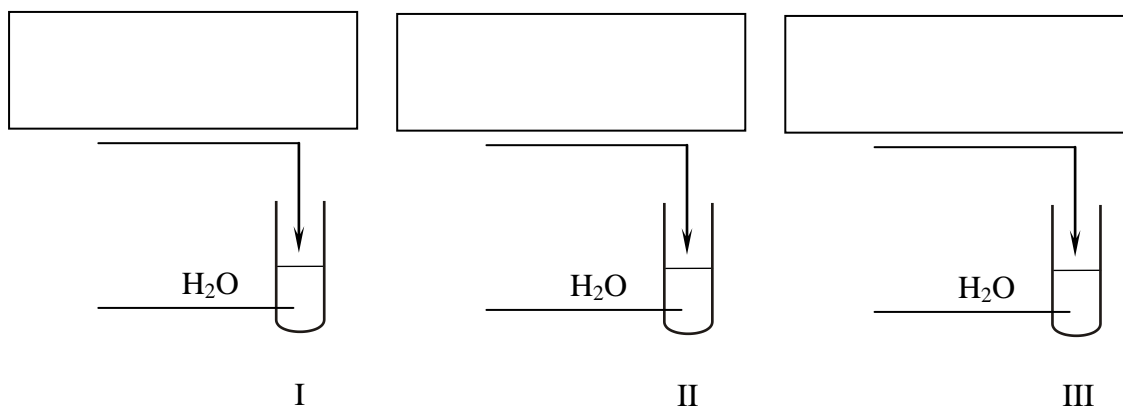
1. metali z wodą
2. tlenków metali z wodą
3. wodorzków metali z wodą

Zadanie 6.1. (0–1)

Zaprojektuj doświadczenie, które pozwoli otrzymać zasady metodą 1. (probówka I), metodą 2. (probówka II) i metodą 3. (probówka III). Uzupełnij schemat doświadczenia, wpisując wzory odczynników wybranych spośród podanych:

Schemat doświadczenia:

Zadanie 6.2. (0–1)

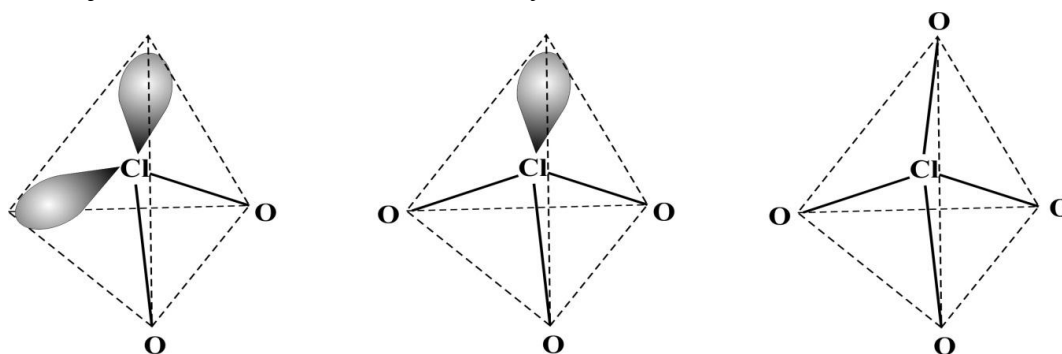
Wypełnij tabelę. Napisz w formie jonowej równania reakcji, które przebiegały z wydzielaniem wodoru. Jeżeli w danej probówce reakcja nie zachodziła z wydzielaniem wodoru, zaznacz ten fakt.

Numer probówki	Równanie reakcji lub informacja, że reakcja nie zachodziła z wydzielaniem wodoru
I	
II	
III	

Zadanie 9. (0–2)

Fluorowce tworzą kwasy tlenowe i beztlenowe o różnej mocy. Chlor tworzy oksykwasy, których budowę można wyjaśnić przyjmując, że jony reszty kwasowej powstały przez przyłączenie atomów tlenu do jonu chlorkowego Cl^- , w którym nastąpiła hybrydyzacja sp^3 . Jednak w przypadku jonu ClO_2^- tylko dwie pary elektronowe znajdujące się na orbitalach hybrydizowanych zostały użyte do wytworzenia wiązań z atomami tlenu, w jonie ClO_3^- zostały użyte trzy pary, a w jonie ClO_4^- – cztery. Anion kwasu chlorowego(III), ClO_2^- , ma budowę trójkątną, kwasu chlorowego(V), ClO_3^- – piramidalną, a kwasu chlorowego(VII), ClO_4^- – tetraedryczną. Poniżej przedstawiono modele struktury przestrzennej trzech anionów kwasów chlorowych.

Na podstawie: A. Bielański, *Chemia ogólna i nieorganiczna*, Warszawa 2009.

Uzupełnij zdania opisujące budowę i właściwości kwasów nieorganicznych fluorowców. Podkreśl właściwe określenie spośród podanych w każdym nawiasie.

1. Moc kwasów beztlenowych fluorowców HX zwiększa się wraz ze (wzrostem / spadkiem) wartości elektroujemności atomu reszty kwasowej. Jest to spowodowane powstawaniem jonu pierwiastka X o rozmiarach promienia jonowego (większych / mniejszych) od rozmiaru promienia obojętnego atomu pierwiastka X , a tym samym (zmniejszeniem / zwiększeniem) łatwości powstawania jonu oksoniowego. W przypadku rodziny kwasów tlenowych tego samego fluorowca moc kwasu jest tym większa im (wyższy / niższy) jest stopień utlenienia atomu centralnego. Jest to związane z siłą przyciągania protonu, która dzieli się na ilość atomów tlenu w cząsteczce kwasu. Dla kwasów tlenowych fluorowców o tym samym stopniu utlenienia atomu centralnego moc kwasów (zwiększa się / zmniejsza się) wraz ze wzrostem elektroujemności atomu fluorowca.

2. W anionie kwasu chlorowego(VII), ClO_4^- atom chloru połączony jest z trzema atomami tlenu wiązaniami (jonowymi / kowalencyjnymi niespolaryzowanymi / koordynacyjnymi). O kształcie tego anionu decydują kąty pomiędzy (orbitalami wiążącymi / niewiążącymi / antywiążącymi) wynikające z tetraedrycznej hybrydyzacji sp^3 . Kształt identyczny ze strukturą przestrzenną anionu kwasu chlorowego(V), ClO_3^- , przyjmuje cząsteczka (NH_3 / BH_3 / H_2O).

Zadanie 13.

Reakcja siarczku arsenu(III) z jonami manganianowymi(VII) w środowisku kwasowym przebiega zgodnie z następującym schematem:

Zadanie 13.1. (0–1)

Napisz w formie jonowej z uwzględnieniem liczby oddawanych lub pobieranych elektronów (zapis jonowo-elektronowy) równanie reakcji utleniania i równanie reakcji redukcji zachodzących podczas opisanego doświadczenia.

Równanie reakcji utleniania:

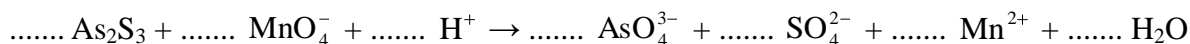
.....

Równanie reakcji redukcji:

.....

Zadanie 13.2. (0–1)

Uzupełnij współczynniki stechiometryczne w poniższym schemacie.

Zadanie 13.3. (0–1)

Napisz wzory drobin (cząsteczek lub jonów), które w opisanej przemianie pełnią funkcję utleniacza i reduktora.

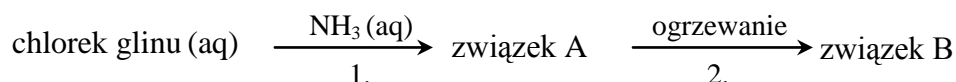
Utleniacz: .....

Reduktor: .....

Zadanie 15.

W wyniku działania wody amoniakalnej na wodny roztwór chlorku glinu otrzymano białą zawiesinę (związek A). Następnie otrzymaną zawiesinę odparowano i silnie wyprażono otrzymując biały osad (związek B). Ostateczny produkt reakcji (związek B) jest substancją chemiczną o właściwościach amfoterycznych. Opisane przemiany zilustrowano schematem:

Zadanie 15.1. (0–2)

Napisz w formie jonowej skróconej równania reakcji, prowadzące do otrzymania związku A (równanie 1.) oraz związku B (równanie 2.).

Równanie 1.

.....

Równanie 2.

.....

Zadanie 15.2. (0–2)

Napisz w formie jonowej skróconej równania reakcji:

- związku B z kwasem siarkowym(VI)
- związku B z wodorotlenkiem sodu

wiedząc, że w jednej z przemian substratem jest również woda, a produkt stanowi jon kompleksowy, w którym atom centralny ma liczbę koordynacyjną równą 6.

Równanie reakcji związku B z kwasem siarkowym(VI)

.....

Równanie reakcji związku B z wodorotlenkiem sodu

.....

Zadanie 16.

Wskaźniki kwasowo-zasadowe to związki chemiczne, które przyjmują różne zabarwienia w roztworach o różnych odczynach. Barwa roztworu zależy od formy, w jakiej wskaźnik występuje w roztworze. Dla każdego wskaźnika można określić charakterystyczny zakres pH, w którym następuje zmiana zabarwienia wskaźnika. Poniżej scharakteryzowano pięć wskaźników kwasowo-zasadowych.

Nazwa wskaźnika	Zabarwienie wskaźnika w roztworze o pH		Zakres pH zmiany barwy
kwas pikrynowy	poniżej 0,1 brak zabarwienia	powyżej 1,0 żółte	0,1 – 1,0
oranż metylowy	poniżej 3,1 czerwone	powyżej 4,4 żółte	3,1 – 4,4
czerwień bromofenolowa	poniżej 5,2 żółte	powyżej 6,8 czerwone	5,2 – 6,8
fenoloftaleina	poniżej 8,3 brak zabarwienia	powyżej 10,0 malinowe	8,3 – 10,0
żółcień alizarynowa R	poniżej 10,0 żółte	powyżej 12,0 czerwone	10,0 – 12,0

Na podstawie: J. Minczewski, Z. Marczenko: *Chemia analityczna. Podstawy teoretyczne i analiza jakościowa*, Warszawa 2001, W. Mizerski, *Tablice chemiczne*, Warszawa 2013.

Zadanie 16.1. (0–1)

W probówce A znajduje się wodny roztwór wodorotlenku baru o stężeniu $0,005 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3}$, a w probówce B wodny roztwór kwasu siarkowego(VI) o stężeniu $5 \cdot 10^{-4} \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3}$.

Podaj nazwę wskaźnika, który przyjmuje taką samą barwę w obu wodnych roztworach.

.....

Zadanie 16.2. (0–1)

W probówce C znajduje się wodny roztwór o $\text{pOH} = 6$, a w probówce D wodny roztwór o $\text{pH} = 6$.

Podaj nazwy trzech wskaźników, które przyjmują barwę żółtą po dodaniu do roztworów w obu probówkach.

.....

Zadanie 17.

Zbadano odczyn wodnych roztworów trzech soli (substancji):

- I sól amonowa kwasu organicznego A,
- II sól amonowa kwasu organicznego B,
- III fenolan sodu.

W tabeli poniżej podano wartości stałych dysocjacji wybranych kwasów i zasad w roztworach wodnych w temperaturze 25 °C*.

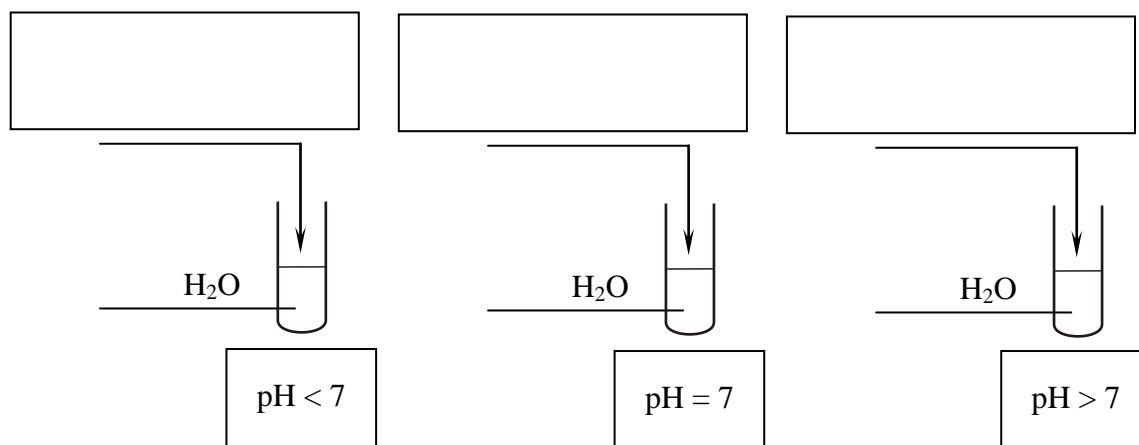
Nazwa substancji	Stała dysocjacji K_a lub K_b
kwas organiczny A	$K_a = 1,8 \cdot 10^{-4}$ ($t = 20$ °C)
kwas organiczny B	$K_a = 1,8 \cdot 10^{-5}$
benzenol (fenol)	$K_a = 1,3 \cdot 10^{-10}$ ($t = 20$ °C)
amoniak	$K_b = 1,8 \cdot 10^{-5}$

Na podstawie: A. Bielański, *Podstawy chemii nieorganicznej*, Warszawa 2010.
 J. Sawicka, A. Janich-Kilian, W. Cejner-Mania, G. Urbańczyk, *Tablice chemiczne*, Gdańsk 2001.

* jeśli w tabeli nie zaznaczono inaczej

Zadanie 17.1. (0–1)

Uzupełnij schemat doświadczenia, wpisując nazwy soli (substancji), wybranych spośród podanych powyżej (oznaczonych numerami I, II, III), które po wprowadzeniu do wody destylowanej tworzą roztwory o $\text{pH} < 7$, $\text{pH} = 7$ oraz o $\text{pH} > 7$.

Zadanie 17.2. (0–1)

Napisz, w formie jonowej skróconej równanie reakcji, która zaszła po wprowadzeniu fenolanu sodu do probówki z wodą destylowaną i zadecydowała o odczynie powstałego roztworu.

.....

Zadanie 20.

Alkany można otrzymać z halogenopochodnych w reakcji z sodem (reakcja Würtza), która może przebiegać według następującego schematu:

gdzie: X oznacza atom fluorowca.

Dobudowanie alifatycznego łańcucha bocznego do pierścienia aromatycznego może być wykonane metodą Würtza i Fittiga, polegającą na reakcji bromku arylowego Ar-Br i bromku alkilowego C_nH_{2n+1}-Br z sodem.

Sód nie powoduje izomeryzacji łańcucha bocznego.

Na podstawie: P. Mastalerz, *Chemia organiczna*, Warszawa 1986.

Zadanie 20.1. (0–2)

Rozpoczynając od etynu oraz od etanu ulóż dwa schematy reakcji, w wyniku których można otrzymać bromek arylowy i bromek alkilowy – substraty reakcji otrzymywania propylobenzenu metodą Würtza i Fittiga.

Schemat 1.:

Schemat 2.:

Zadanie 20.2. (0–1)

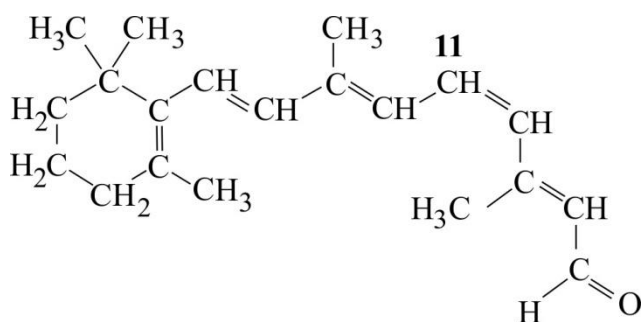
Napisz w formie cząsteczkowej równanie reakcji otrzymywania propylobenzenu metodą Würtza i Fittiga, polegającą na reakcji bromku arylowego i alkilowego z sodem.

.....

Informacja do zadań 21.–22.

Witamina A to zbiorcza nazwa organicznych związków chemicznych z grupy retinoidów z których najważniejszy jest *retinol*, *retinal* oraz *tretynoina*, czyli *kwasy retinowe*. Widzenie jest uzależnione od kształtu cząsteczki *retinalu* w siatkówce oka. Podwójne wiązania utrzymują sztywność cząsteczki – forma *cis-retinalu*. Dopływające do oka światło wzbudza elektron wiązania π . Staje się ono słabsze i cząsteczka uzyskuje swobodę obrotów wokół pozostającego wiązania σ . Gdy wzbudzony elektron powraca w pierwotne miejsce, cząsteczka ma już nowy kształt – powstaje izomer *trans-retinalu*. Ta zmiana kształtu wywołuje sygnał w nerwie wzrokowym i jest interpretowana przez mózg jako odczucie widzenia. Poniżej przedstawiono wzór 11-*cis-retinalu*.

Na podstawie: L. Jones, P. Atkins, *Chemia ogólna, Cząsteczki, materia, reakcje*, Warszawa 2012,
John McMurry, *Chemia organiczna*, Warszawa 2011.

Zadanie 21. (0–1)

Narysuj wzór półstrukturalny (grupowy) izomeru 11-*trans-retinalu*.

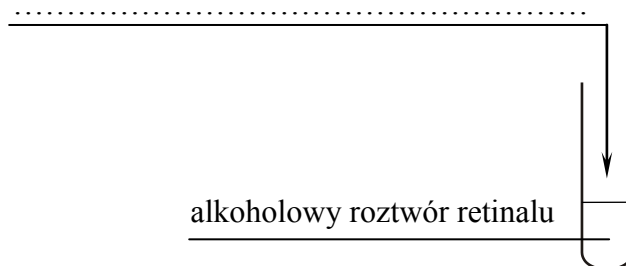
Zadanie 22.

Zaplanuj doświadczenie, którego przebieg potwierdzi obecność retinalu w alkoholowym (etanolowym) roztworze.

Zadanie 22.1. (0–1)

Uzupełnij poniższy schemat doświadczenia, wpisując nazwę odczynnika, który po dodaniu do probówki z alkoholowym (etanolowym) roztworem retinalu umożliwi zaobserwowanie charakterystycznych objawów wynikających z budowy tego związku chemicznego. Wybierz odczynnik spośród podanych:

- wodny roztwór chlorku żelaza(III)
- stężony wodny roztwór kwasu azotowego(V)
- świeżo strącony wodorotlenek miedzi(II)
- roztwór wodorotlenku diaminasrebra(I) na gorąco
- jod w wodnym roztworze jodku potasu w środowisku zasadowym

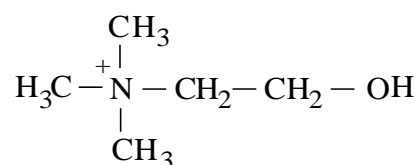
Zadanie 22.2. (0–1)

Opisz objawy możliwe do zaobserwowania w trakcie przebiegu doświadczenia.

.....

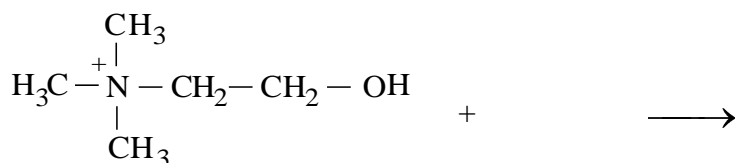
Zadanie 23. (0–1)

Toksyna botulinowa, inaczej jad kiełbasiany jest to białkowa neurotoksyna. Substancja ta wykorzystywana jest w medycynie estetycznej w walce ze zmarszczkami mimicznymi. Neurotoksyczność toksyny botulinowej polega na blokowaniu wydzielania acetylocholin (ACh), co prowadzi do paraliżu. Acetylocholina ulega reakcji hydrolizy w aktywnym centrum acetylocholinoesterazy na cholinę i kwas octowy. Cholina wytwarzana w wyniku rozkładu ACh jest wychwytywana zwrótnie celem acetylacji, co umożliwia ponowne użycie ACh. Poniżej przedstawiono wzór cholinę w postaci kationu.

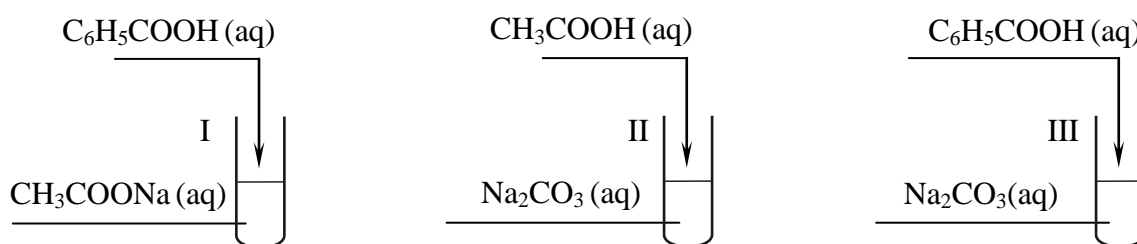
Na podstawie: John McMurry, *Chemia organiczna*, Warszawa 2011.

Uzupełnij poniższy schemat, tak aby otrzymać równanie opisanej reakcji acetylacji choliny za pomocą kwasu octowego – otrzymywania acetylocholiny. Zastosuj wzory półstrukturalne (grupowe) związków organicznych.

Zadanie 24.

W celu porównania mocy trzech kwasów: benzoesowego (benzenokarboksylowego), octowego (etanowego) i węglowego przeprowadzono doświadczenie, którego przebieg zilustrowano na poniższym rysunku:

W dwóch probówkach zaobserwowano wydzielanie się gazu, a w jednej wyczuć można było charakterystyczny ostry zapach.

Zadanie 24.1. (0–2)

Napisz w formie cząsteczkowej równania reakcji, przebiegających w probówkach oznaczonych numerami I, II i III.

Równanie reakcji w probówce I:

.....

Równanie reakcji w probówce II:

.....

Równanie reakcji w probówce III:

.....

Zadanie 24.2. (0–1)

Uzereguj kwasy zgodnie ze wzrastającą mocą. Zastosuj nazwy lub wzory kwasów.

.....

Zadanie 25. (0–1)

Jakość tłuszczów określa się liczbami charakterystycznymi, które wskazują na zawartość określonych związków i budowę chemiczną cząsteczki. Liczba kwasowa (LK) oznacza liczbę miligramów wodorotlenku potasu KOH potrzebną do zneutralizowania kwasów tłuszczowych zawartych w 1 g tłuszczu. Jest miernikiem stopnia hydrolizy tłuszczu.

Na podstawie: M. Wiśniewski, K. Alejski, *Podstawy technologii chemicznej i inżynierii reaktorów*, Poznań 2006.

Podkreśl nazwę tłuszczu o najniższej liczbie kwasowej spośród podanych.

1-palmitynian-2,3-distearynian glicerolu

tristearynian glicerolu

1,3-dioleinian-2-palmitynian glicerolu

Zadanie 26.

Glicerydy (acyloglicerole) to estry gliceryny i kwasów karboksylowych zawierających 12–24 atomów węgla w cząsteczce. W skład cząsteczek glicerydów obok reszt kwasów organicznych mogą wchodzić także reszty kwasów nieorganicznych. Przykładami takich związków są fosfoglicerydy, do których należy kwas fosfatydowy. W najnowszych badaniach związek ten określa się jako suplement budujący tkankę mięśniową, czyli wykazujący podobne działanie do kreatyny.

Na podstawie: J. L. Tymoczko, J. M. Berg, L. Stryer, *Biochemia, Krótki kurs*, Warszawa 2013,
M. Wiśniewski, K. Alejski, *Podstawy technologii chemicznej i inżynierii reaktorów*, Poznań 2006.

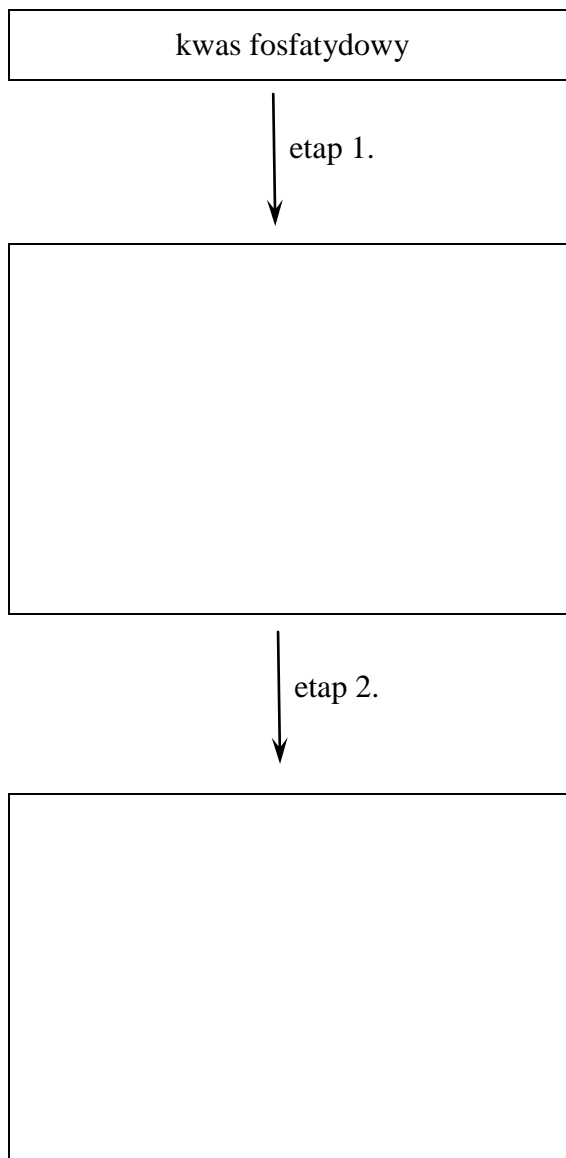
Zadanie 26.1. (0–1)

Narysuj wzór strukturalny kwasu fosfatydowego wiedząc, że przy pierwszym atomie węgla występuje reszta nasyconego kwasu organicznego, przy drugim atomie węgla reszta nienasyconego kwasu organicznego, a przy ostatnim (trzecim) atomie węgla występuje reszta kwasu ortofosforowego(V). Reszty kwasów organicznych we wzorze oznacz przez $-R_1$, $-R_2$.

Wzór strukturalny:

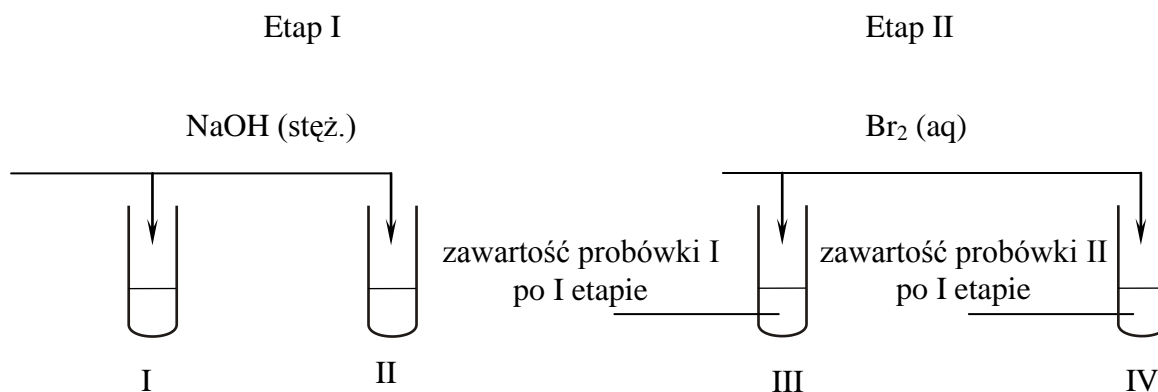
Zadanie 26.2. (0–1)

Uzupełnij schemat ciągu przemian, którym ulega kwas fosfatydowy, wiedząc że w etapie 1. następuje hydroliza grupy fosforylowej w cząsteczce tego kwasu (do diacyloglicerolu DAG). Etap 2. polega na acylacji i prowadzi do powstania triacyloglicerolu z trzema różnymi resztami kwasów organicznych ($-R_1$, $-R_2$ i $-R_3$). Wpisz w odpowiednie miejsca schematu wzory strukturalne związków organicznych będących produktami kolejnych przekształceń kwasu fosfatydowego.

Zadanie 27.

W celu porównania właściwości chemicznych amin alifatycznych i aromatycznych przeprowadzono dwuetapowe doświadczenie. Do probówek I i II w etapie I wprowadzono w nieznanej kolejności odrębnie chlorek etyloamoniowy i chlorek fenyloamoniowy (chlorowodurek aniliny), a następnie dodano stężonego roztworu wodorotlenku sodu. W drugim etapie doświadczenia zawartość uzyskaną po pierwszym etapie w probówkach I i II przeniesiono odpowiednio do probówek III i IV i dodano do obu probówek wody bromowej.

Po pierwszym etapie doświadczenia w probówce I zaobserwowano zmętnienie i powstanie na powierzchni żółtej cieczy. W etapie drugim zmiany zaobserwowano tylko w probówce III.

Zadanie 27.1. (0–1)

Oceń, w której probówce znajduje się chlorek fenyloamoniowy (chlorowodurek aniliny). Uzasadnij swoją odpowiedź.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 27.2. (0–1)

Napisz w formie cząsteczkowej równanie reakcji zachodzącej w probówce III podczas II etapu doświadczenia. Zastosuj wzory półstrukturalne (grupowe) lub uproszczone związków organicznych.

.....

Zadanie 29.

W celu otrzymania kwasu pirogronowego do wodnego roztworu kwasu mlekowego (2-hydroksypropanowego) dodawano kroplami rozcieńczony wodny roztwór kwasu siarkowego(VI) i całość ogrzewano w płomieniu palnika. Następnie do gorącej mieszaniny wkraplano wodny roztwór manganianu(VII) potasu. Zaobserwowano, zanikanie początkowej fioletowej barwy dodawanego roztworu soli. Stała dysocjacji kwasu mlekowego jest równa $K_a = 1,4 \cdot 10^{-4}$ w $t = 25 \text{ }^\circ\text{C}$, natomiast stała dysocjacji kwasu pirogronowego jest równa $K_a = 4,1 \cdot 10^{-3}$ w $t = 25 \text{ }^\circ\text{C}$. W typowym pH fizjologicznym, panującym wewnątrz komórek i równym 7,3, kwasy karboksylowe są na ogół zdysocjowane i istnieją w postaci jonów karboksylanowych, R-COO^- . W środowisku kwasowym dysocjacja jest znikoma.

Na podstawie: John McMurry, *Chemia organiczna*, Warszawa 2011,
J. Sawicka i inni, *Tablice chemiczne*, Gdańsk 2004.

Zadanie 29.1. (0–2)

Napisz w formie jonowej z uwzględnieniem pobieranych lub oddawanych elektronów (zapis jonowo-elektronowy) równania procesów utleniania i redukcji, zachodzących w czasie opisanej reakcji. Uwzględnij środowisko reakcji.

Równanie procesu utleniania:

.....

Równanie procesu redukcji:

.....

Zadanie 29.2. (0–1)

Napisz w formie jonowej skróconej sumaryczne równanie opisanej reakcji utleniania kwasu mlekowego (2-hydroksypropanowego) silnym utleniaczem do kwasu pirogronowego.

.....

Zadanie 30.

Poniżej przedstawiono wzory trzech monosacharydów (aldoheksoz): D-glukozy, D-mannozy i D-galaktozy w projekcji Fischera.

I	II	III
$ \begin{array}{c} \text{CHO} \\ \\ \text{H}-\text{C}-\text{OH} \\ \\ \text{HO}-\text{C}-\text{H} \\ \\ \text{H}-\text{C}-\text{OH} \\ \\ \text{H}-\text{C}-\text{OH} \\ \\ \text{CH}_2\text{OH} \end{array} $	$ \begin{array}{c} \text{CHO} \\ \\ \text{HO}-\text{C}-\text{H} \\ \\ \text{HO}-\text{C}-\text{H} \\ \\ \text{H}-\text{C}-\text{OH} \\ \\ \text{H}-\text{C}-\text{OH} \\ \\ \text{CH}_2\text{OH} \end{array} $	$ \begin{array}{c} \text{CHO} \\ \\ \text{H}-\text{C}-\text{OH} \\ \\ \text{HO}-\text{C}-\text{H} \\ \\ \text{HO}-\text{C}-\text{H} \\ \\ \text{H}-\text{C}-\text{OH} \\ \\ \text{CH}_2\text{OH} \end{array} $
D-glukoza	D-mannoza	D-galaktoza

Na podstawie: John McMurry, *Chemia organiczna*, Warszawa 2011.

Zadanie 30.1. (0–1)

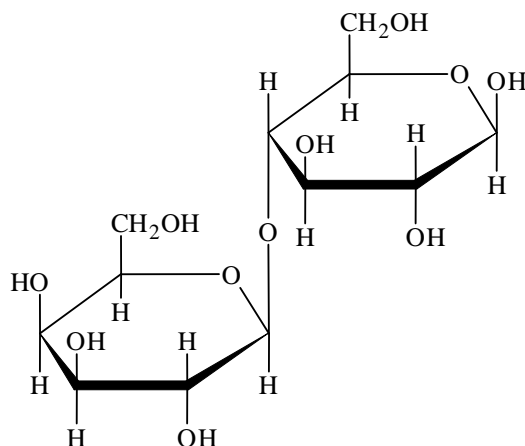
Cukry proste o wzorach oznaczonych numerami I-III poddano reakcji utleniania stężonym roztworem kwasu azotowego(V) w wyniku, której otrzymano trzy kwasy dikarboksyłowe, w których grupy karboksylowe powstały odpowiednio z przekształcenia grup: $-\text{CHO}$ oraz $-\text{CH}_2\text{OH}$. Jeden z powstałych kwasów nie jest optycznie czynny.

Spośród podanych wzorów związków chemicznych wybierz wzór tego monosacharydu, z którego w wyniku reakcji utleniania stężonym roztworem kwasu azotowego(V) otrzymujemy kwas dikarboksyłowy niewykazujący czynności optycznej. Wpisz do poniższej tabeli numer, którym oznaczono ten związek i uzasadnij swój wybór.

Numer związku	Uzasadnienie wyboru

Zadanie 30.2. (0–1)

Z dwóch różnych jednostek monosacharydowych połączonych wiązaniem β -1,4-glikozydowym powstaje disacharyd, który występuje naturalnie w mleku ludzkim i krowim.

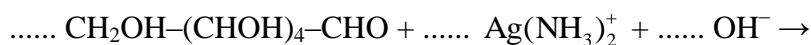

Podaj numery (spośród I-III), którymi oznaczono wzory monosacharydów wchodzących w skład opisanego disacharydu oraz podaj jego nazwę.

Numery wzorów monosacharydów	Nazwa disacharydu

Zadanie 30.3. (0–1)

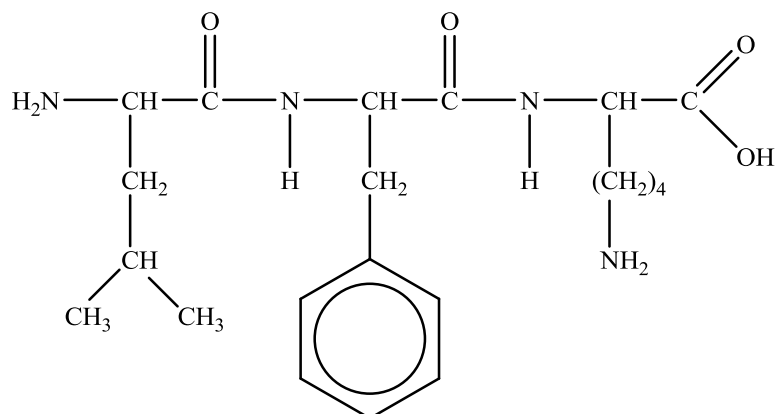
Obydwa monosacharydy (aldoheksozy) powstające w wyniku hydrolizy opisanego disacharydu wykazują właściwości redukujące. Dokończ równanie reakcji w formie jonowej aldoheksozy $\text{CH}_2\text{OH}-(\text{CHOH})_4-\text{CHO}$ z odczynnikiem Tollensa. Dobierz i uzupełnij współczynniki stechiometryczne w równaniu reakcji.

→ .....

Zadanie 31.

Dany jest tripeptyd o następującym wzorze półstrukturalnym (grupowym).

Zadanie 31.1. (0–1)

Napisz wzór sekwencji przedstawionego tripeptydu, posługując się trzyliterowymi kodami aminokwasów. Pamiętaj, że w tej notacji z lewej strony umieszcza się kod aminokwasu, którego reszta zawiera wolną grupę aminową połączoną z atomem węgla α .

.....

Zadanie 31.2. (0–1)

Wartość punktu izoelektrycznego jednego z aminokwasów, otrzymanego w wyniku hydrolizy opisanego tripeptydu, jest równa $\text{pI} = 5,48$. Podaj wzór półstrukturalny (grupowy) jonów tego aminokwasu, których stężenie jest największe w roztworze o $\text{pH} = 3$ i wzór półstrukturalny (grupowy) jonów tego aminokwasu, których stężenie jest największe w roztworze o $\text{pH} = 8$.

Wzór jonu w roztworze o $\text{pH} = 3$	Wzór jonu w roztworze o $\text{pH} = 8$

BRUDNOPIS